

Uusia suomenopettajan apuneuvoja.

U. HAVUMÄKI: *Neuvoja aineenkirjoittajille*. Karisto. Hämeenlinna 1949. 102 siv. — M. LAUSA: *Ainekirjoituksen oppi- ja harjoituskirja*. WSOY. Porvoo—Helsinki 1949. 137 siv. — *Valioaineita*, julkaisseet *Aarne Anttila* ja *E. A. Saarimaa*. Suom. Kirj. Seura. 1949. 64 siv.

U. Havumäen kirja on käytännöllinen ainekirjoituksen opas ja hyödyllinen sekä oppilaille että opettajillekin. Kaikkia aineen tärkeitä puolia on kosketeltu: otsikon harkintaa, jäsentelyä, eri esitystapoja ja tyyllilajeja, aineksen keräämistä, vieläpä siisteyttä ja muita ulkonaisia seikkoja. Tekijä sanoo tarkoittaneensa sen lähinnä heikoille kirjoittajille, mutta siitä on ollut vain etua sikäli, että neuvot ovat helppotajuisesti esitettyjä, lyhyitä ja selviä. Tietenkään ei esitys noin suppeissa puitteissa voi olla varsin perusteellista: esim. oppilaan oman havainnon ja elämyksen tärkeys aineen sisällön rikastuttajana on jäänyt korostelematta. Kun on tähdennetty sisälukutaidon merkitystä hyvän kirjoitustaidon edellytyksenä, olisi siinä ollut tilaisuus huomauttaa huolellisen lukemisen osuudesta myös tietojen antajana, arvostelukyvyn kehittäjänä ja koko henkisen kypsymisen edistäjänä. Miellyttävä piirre on se, että tekijä ei halua sitoa kaikkia aiheita eikä kirjoittajia samaan kaavaan, vaan antaa esim. jäsentelyssä tiettyä vapautta ja koettaa säilyttää ymmärtävän ja sympaattisen asenteen oppilaita kohtaan, jotka niin perin erilaisten kykyjensä ja lahjojensa mukaan yrittävät siirtää henkensä tuotteita opettajan arvosteltaviksi.

Runsaasti toinen puoli kirjasta käsittelee oikeinkirjoitus- ja kieliseikkoja. On hyvä, että mukana on esitys myös vierasperäisten sanojen kirjoittamisesta ja että virheluettelo koskee kouluissa tavallisimmin esiintyviä oikeinkirjoitus- ja kielivirheitä. Siten tuo pakostakin kuivaksi jäävä osa ei ole paisunut suhteellisesti kovinkaan laajaksi.

M. Lausan kirja on tarkoitettu etupäässä lukioluokkalaisille ja opettajille ja esiintyy siten edellistä suuremmin vaatimuksin. Vaikka tässäkin on ilmeisesti ajateltu lähinnä heikkoja kirjoittajia, se ei ole aiheuttanut pyrkimystä täsmälliseen ja lyhyeen esitystapaan. Tekijä esittää ohjeensa toistaen, monisanaisesti ja jauhavasti. Aineen osia, varsinkin alku- ja loppulauseita, käsitellään kolmeen kertaan: kappaleissa »Aine ja sen osat», »Ainekirjoitusvirheitä» ja »Aineharjoitelmia». Esimerkit ovat, nähtävästi tekijän kirjoittamina, paisuneet laajoiksi, esim. mallina esiintyvä aine aiheesta »Lumi» on perinpohjaisuudessaan omituinen oppilaan näkökannalta katsoen. Parempi on tämäntapaisiin ohjekirjoihin valita esimerkit oppilaiden töistä, koska ne tällöin liikkuvat tarkoituksen mukaisella tasolla.

Vaikka esiteltävänä oleva kirja sisältää hyödyllisiä ohjeita ainekirjoituksen piiriin kuuluvista asioista, esim. korostaen tehtävän tärkeyttä ja merkitystä, esitellen eri aihetyyppien erittelyä ja oikeata ymmärtämistä ja neuvoen aineiden arvostelemista, se herättää lukijassa kuitenkin runsaasti vastaväitteitä. Siinä esiintyvä näkemys lukion ainekirjoituksesta on liian ahdas. Ei esitellä edes eri esitystapoja, joten tekijä näyttää olevan sitä mieltä, että kertomus ja kuvaus eivät ollenkaan kuulu lukioon. Hän jakaa aineet kahteen päätyyppiin: vapaa-aineisiin ja asiatietoaineisiin. Vapaa-aineita syntyy esim. aiheista: »Mitä onni on?», »Sitä kuusta kuuleminen,

jonka juurella asunto» ja »Vapauden ongelma», ja tekijän mielestä niitä hyvin lähellä ovat esim. »Jeesus, maailman valo», »Keskiajan elämän varjopuolista» ja »Mielipiteeni muinaisten roomalaisten luonteesta». Vapaa-aineiden kirjoittamiseen ei anneta ohjeita, koska kokeissa on aina tilaisuus kirjoittaa asiatietaoine. Täten oppilaan omaan kokemukseen ja havaintokykyyn vetoavat aineet jäävät ohjelman ulkopuolelle. Vain kirjalliset lähteet ovat aineen aineksina.

Tekijä yrittää kohentaa ainekirjoitustaitoa tähdentämällä ennen kaikkea aineen rakenteen merkitystä. Siinä kohdassa aineissa on varmasti toimomisen varaa, mutta se onkin ainekirjoituksen vaikeimpia puolia, jossa opettajankin logiikka helposti horjahtaa. Tekijä sanoo hyvän rakenteen syntyvän siten, »että kirjoittaja jakaa esityksensä alkulauseeseen, käsitteelyyn ja loppulauseeseen, sijoittaa niihin tarkoin määrättyt asiat ja esittää ne oikeassa järjestyksessä». Käsitteelyn »oikea järjestyks» noudattaa sekä pääryhmissä että alaryhmissä kaavaa: tehokas, tehokkaampi, tehokkain. Jos tuollainen kaava hyväksytään jäsentelyn hallitsevaksi periaatteeksi, eivät seuraukset siitä ole yksinomaan ilahduttavia — kokonaan riippumatta siitä, onko kaava sinänsä hyvä vai huono. Tekijä on yleensäkin joutunut niin ahtaaseen määräilyyn, että sitä ei voi pitää onnistuneena. Kuvaa tässä suhteessa ovat ne korjailut, joita hän esittää alkulauseisiin kappaleessa »Ainekirjoitusvirheitä». Otsikon toistaminen alkulauseen lopussa, jota tekijä suosittelee, alkaa sekin vakinaisena pian tuntua puisevalta. Hän korjailee ennen julkaistujen ylioppilasaineiden alkulauseita, ja se, mitä hän sanoo aineesta »Vesistöjemme lintumaailma», osoittaa, että hän ei anna vapautta edes kirjallis-esteettistä esitystapaa tavoitteleville kirjoittajille. Se mitä on sanottu aineesta »Mikä maamme kirjailija minua enemmän miellyttää?», näyttää virheelliseltä.

Kirjassa esitelty aineiden aihepiiri tekee omituisen raskaan ja vanhentuneen vaikutuksen: aiheet ovat laajoja, useasti filosofoivia ajatelmia tai mielenkiinnottomia käsitteiden selvittelyjä. »Sumu» tai »Sade» ovat melko ikäviä ja vaikeita aiheita, mutta jos niihin liittyisi toimintaa: »Sumussa merellä» tai »Kaupungilla sataa», olisi asia jo toinen. Ajatelma on tiivistetty totuus, johon ei ole lisättävää — ainakaan koululaisen asteella. Muutamia esimerkkejä aihevalikoimasta: Vanhurskas on kuin istutettu puu vesiojain partaalla, Wilhelm II ja Bismarck, Kristiina kuningatar ja Axel Oxenstjerna, J. V. Snellmanin elämäntyö, Schillerin Orleansin neitsyt, Mitä sivistys on?, Kannattaako rakastaa isänmaataan?, Kannattaako puhua totta?, Kannattaako totella vanhempia? Viimeksi mainitun laisia kysymyksiä itsestään selvistä asioista ei pitäisi oppilaille tehdä. Mitä opettaja sanoo, jos oppilas todistaa, että vanhempia ei kannata totella, tai selittää, että paras on totella niin kauan, kun isäukko on siksikin voimissaan?

Tekijä suhtautuu liian kireästi oppilaisiin ja heidän työnsä tuloksiin. Heidän kielenkäyttönsä parantamiseksi annetaan opettajalle kaksi keinoa: »virheellisyyksien armoston paljastaminen ja kielikorvan herkistäminen». Sana »armoston» ei kuulu koulun piiriin, vähiten ainekirjoitusharjoituksiin. Kouluvilppi on tietysti tuomittava ilmiö, mutta siitä huolimatta kadettikoulun menetelmiä ei voi suositella oppikouluun. Nuorisopsykologiset oivallukset sen kieltävät.

Näyttää siltä, että se askartelu reputaneiden ja muiden ainekirjoituksessa epäonnistuneiden parissa, josta tekijä mainitsee, on liiaksi vaikuttanut esillä olevan kirjan periaatteisiin. Siitä saattaa olla noille piireille hyvinkin hyötyä, mutta yleiseksi ohjekirjaksi siinä on yksipuolisuutta ja liikaa kireyttä. Ainakaan opettajille, joilla ennestään on taipumusta saivartelemaan ja mestaroivaan esiintymiseen tai jotka tarkastelevat oppilaiden töitä lähinnä negatiiviselta kannalta, sitä ei voi suositella.

Valioaineita, kevään 1949 ylioppilaskirjoitusten satoa, on tervetullut julkaisu. Hyvät esimerkit ovat välttämättömiä kaikilla asteilla, erityisesti ylimmillä luokilla, jolloin oppilaiden tulee saada käsitys, mitä aineella ylioppilaskirjoituksissa tarkoitetaan. Kokoelma sisältää 22 ainetta siten järjestettyinä, että näytteiden lukumäärä riippuu aiheen saamasta suosiosta. Ne edustavat kehittyntä tasoa, mutta eivät kuitenkaan — ainakaan kaikki — kohoa liian paljon tavallisen kirjoittajan mahdollisuuksien yläpuolelle, ja niiden lopussa olevat huomautukset ovat viitteinä tarkempaan arviointiin. Opettaja tekee viisaasti, jos hän syventyy niihin ja yhdessä oppilaidensa kanssa analysoi niitä eri puolilta: sisällön, rakenteen ja tyylin kannalta, ja jo ääneen luettuina ne vaikuttavat epävarmaan tyylikorvaan puhdistavasti. Niiden vaikutuksen parhaita puolia saattaakin olla se, että ne auttavat oppilasta saamaan otteen oikeasta tyylijajista, sillä aineen asia-tyylin malliksi sopivaa kirjallisuutta ei tunneilla tiettävästi paljoakaan ehditä käsitellä.

V. A. HAILA